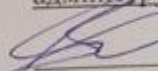


МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

Допускається до захисту
Завідувач кафедри публічного управління,
адміністрування та міжнародної економіки


назва кафедри
професор Сокольська Т.В.
підпис, вчене звання, прізвище, ініціали

«04» жовтня 2024 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ
ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ
СЛУЖБ, М. ОЛЕКСАНДРІЯ, КІРОВОГРАДСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

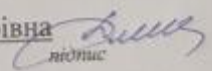
Виконала: Балашова Ірина Петрівна
прізвище, ім'я, по батькові


підпис

Керівник: д.е.н., професор. Сокольська Тетяна Вікторівна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові


підпис

Рецензент: доцент Драган Оксана Олександрівна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові


підпис

Я, Балашова Ірина Петрівна, засвідчую, що кваліфікаційну роботу виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності.

Біла Церква – 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Балашова І.П. Механізми реалізації державної політики соціального захисту дітей в умовах війни (на матеріалах Олександрійського міського центру соціальних служб, м. Олександрії Кіровоградської області)

Досліджено механізми реалізації державної політики соціального захисту дітей в Україні в умовах війни на прикладі діяльності Олександрійського міського центру соціальних служб.

Доведено, що у цілому, на державу покладається забезпечення фізичної безпеки дітей, особливо тих, які залишилися без батьківського піклування.

З'ясовано, що розміщення таких дітей у сімейні форми виховання та соціальне супроводження дитячих будинків сімейного типу і прийомних сімей є одним із важливих напрямків державної політики соціального захисту дітей.

Використано методичні підходи такі як, методи аналогії та співставлень, конкретизації та аналізу, статистичний метод, системний та структурний аналіз, вивчення нормативно-правових актів, стратегій, звітів і інших документів, що стосуються соціального захисту дітей, з метою оцінки їх відповідності сучасним вимогам і викликам.

Зроблено висновок, що в умовах війни механізми реалізації державної політики соціального захисту дітей в Україні зазнають значних змін. Це потребує комплексного аналізу й модернізації підходів до соціального захисту дітей, особливо дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. А також створення умов для стабільної опіки і реабілітації дітей, які втратили батьків або тимчасово позбавлені родинного догляду.

Запропоновані у магістерській роботі теоретичні положення, висновки і рекомендації *можуть бути використані*:

- місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування для розробки пріоритетних напрямів формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, підходів до удосконалення їх організаційного забезпечення;

- у навчанні за програмами підготовки магістрів державного управління,
- при розробці та викладанні модулів, пов'язаних з формуванням і реалізацією державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні.

Кваліфікаційна робота магістра містить 70 сторінок, список використаних джерел із 59 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: державна політика, соціальний захист, воєнний стан, діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, захист прав дітей, складні життєві обставини.

ANNOTATION

Balashova I.P. Mechanisms for the Implementation of State Policy on Social Protection of Children During Wartime (Based on Materials from the Oleksandriia City Center for Social Services, Oleksandriia, Kirovohrad Region)

This study examined the mechanisms for implementing state policy on the social protection of children in Ukraine during wartime, using the activities of the Oleksandriia City Center for Social Services as a case example.

It was demonstrated that the state holds primary responsibility for ensuring the physical safety of children, especially those without parental care.

The research found that placing such children in family-based care and providing social support to family-type orphanages and foster families is a key direction in the state's social protection policy for children.

Methodological approaches, including analogy and comparison, concretization and analysis, statistical methods, system and structural analysis, and the review of legal acts, strategies, reports, and other documents related to the social protection of children, were employed to assess their alignment with contemporary needs and challenges.

The study concluded that, during wartime, the mechanisms for implementing state policy on the social protection of children in Ukraine undergo significant changes. This situation necessitates comprehensive analysis and modernization of child protection approaches, particularly for orphans and children without parental care. Additionally, it highlights the need to establish stable care and rehabilitation conditions for children who have lost their parents or are temporarily without family support.

The theoretical insights, conclusions, and recommendations presented in the master's thesis can be utilized:

- by local state authorities and local governments to develop priority areas for shaping and implementing state policy on child rights protection and enhancing organizational support;
- in training programs for master's students in public administration;
- in the development and teaching of modules related to the formation and implementation of state policy on child rights protection in Ukraine.

The master's thesis comprises 70 pages, a list of 59 sources, and 2 appendices.

Keywords: state policy, social protection, wartime, orphans, children deprived of parental care, child rights protection, difficult life circumstances.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНО-ПРИКЛАДНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ	12
1.1. Державна політики соціального захисту дітей: сутність та особливості	12
1.2. Механізми та принципи реалізації державної політики соціального захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування в Україні	15
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ НА ПРИКЛАДІ РОБОТИ ОЛЕКСАНДРІЙСЬКОГО МІСЬКОГО ЦЕНТРУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ	28
2.1. Загальна характеристика Олександрійської міської ради та результати її діяльності	28
2.2. Організація роботи Олександрійського міського центру соціальних служб	31
2.3. Механізми реалізації державної політики захисту дітей в досліджуваних громаді	34
Висновки до розділу 2	42
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВІЙНИ	44
3.1. Напрями удосконалення системи догляду та підтримки дітей в Україні в контексті євроінтеграції	44
3.2. Зарубіжний досвід формування й реалізації державної політики захисту дітей	55
Висновки до розділу 3	65
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	80

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ДІ - Деінституціалізація

ЖО - Складні життєві обставини

МГБ - Малий груповий будинок

МОН - Міністерство освіти і науки України

МОЗ - Міністерство охорони здоров'я України

МСП - Міністерство соціальної політики України

НРЦ - Навчально-реабілітаційний центр

Нацсоцслужба - Національна соціальна сервісна служба України

ОГПУ - Офіс Генпрокурора України

ОМС - Органи місцевого самоврядування

ОВА - Обласна військова адміністрація

ПБП - Позбавлені батьківського піклування

ПС - Прийомна сім'я

СВФ - Сімейні форми виховання

ССД - Служба у справах дітей

ТГ - Територіальна громада

ВПО - Внутрішньо переміщені особи

ФСР - Фахівець із соціальної роботи

ВСТУП

Актуальність теми магістерської роботи обумовлена трагічними наслідками збройного конфлікту, який впливає на найуразливішу категорію суспільства – дітей. З моменту початку повномасштабної агресії з боку російської федерації тисячі українських дітей зазнали порушення своїх прав через викрадення, депортації та насильницького переміщення, що стало частиною цілеспрямованої політики руйнування української ідентичності та послаблення соціальної структури України.

Щодня внаслідок збройної агресії рф порушується право наших дітей на освіту, доступ до медичних послуг, виховання в родині, безпечне середовище, і найцінніше, що є в людини, – право на життя.

За інформацією Офісу Генерального прокурора на 31 грудня 2023 року, під час повномасштабної збройної агресії рф загинуло 513 дітей, ще 1169 дітей отримали поранення різного ступеня [1].

За даними ЮНІСЕФ, понад 1,5 мільйона дітей в Україні постраждали від наслідків війни - мають ризики депресії, тривожності, посттравматичного стресового розладу та інших проблем психічного здоров'я з потенційними довгостроковими наслідками війни [2].

За даними Міністерства соціальної політики, Україна розшукує близько 19 тисяч дітей, примусово вивезених до РФ, з яких понад 4,5 тисячі – діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування. Такі дії порушують базові права дитини на захист і опіку, передбачені міжнародними конвенціями, зокрема Конвенцією ООН про права дитини. Проблема є комплексною та потребує ретельного вивчення механізмів, що забезпечують ефективну відповідь держави на виклики сьогодення, зокрема, створення та впровадження систем реєстрації, моніторингу та повернення дітей.

У відповідь на ці виклики Україна розробила план дій щодо повернення незаконно депортованих Росією дітей під назвою «Bring Kids Back UA», який підтримується міжнародними партнерами і має на меті не лише виявлення та

повернення незаконно депортованих дітей, але й забезпечення їхньої реінтеграції та реабілітації після повернення. Створення міжнародної коаліції, до якої входять понад 37 країн, стало важливим кроком у підтримці України та в реалізації практичних заходів для повернення дітей додому. Ця коаліція займається координацією спільних зусиль, обміном інформацією та розробкою стратегій захисту прав дітей.

В Україні з цією метою створено реєстр відомостей про дітей, депортованих або примусово переміщених у зв'язку зі збройною агресією РФ проти України. Цей реєстр - необхідний інструмент для акумулювання даних для подальшого розшуку та повернення дітей в Україну. Платформа дозволить швидко верифікувати інформацію та обмінюватися даними із міжнародними організаціями [3].

Наразі Уряд України, разом з міжнародними партнерами, налагоджує механізм відстеження, пошуку родини та возз'єднання з нею для всіх дітей, які перебувають у системі опіки, включно з тими, хто перебуває за межами України, гарантуючи, що всі повернення до країни будуть вчинені з огляду на найкращі інтереси дітей задля уникнення їх повторної інституціоналізації. Ці заходи повинні бути основою для реформування системи догляду і захисту дітей [3].

Дослідження механізмів реалізації державної політики соціального захисту дітей в умовах війни є важливими для розробки ефективних підходів, що допоможуть мінімізувати наслідки війни для дітей і забезпечити їм належний рівень захисту та підтримки в майбутньому.

«Світ потребує нового стандарту захисту дітей, адже чинні механізми не здатні забезпечити належний рівень безпеки. Прийняття Декларації щодо безпеки дітей, ініційованої першою леді України та представленої на Генеральній асамблеї ООН, є важливим кроком у цьому напрямку. Це план, що народився з болю, але спрямований на захист дітей усього світу, і в його реалізації не може бути компромісів. Разом ми працюємо заради безпеки кожної дитини», - зазначила Міністерка соціальної політики Оксана Жолнович під час

Першої глобальної міністерської конференції з питань припинення насильства над дітьми, яка відбулася на початку листопада в Боготі (Колумбія). Захід став майданчиком для понад 120 міністрів соціальної політики, які об'єдналися для напрацювання рішень, що забезпечать реальний прогрес у сфері захисту дітей [3].

Глобальна міністерська конференція з припинення насильства над дітьми стала неабиякою можливістю переосмислити світ, де кожна дитина буде в безпеці — вдома, у школах, громадах і в інтернеті, та взяти на себе зобов'язання, які відповідають масштабам глобального виклику захисту дітей [3].

У зв'язку з цим, на черзі денній соціальної та всієї внутрішньої політики України – необхідність розвитку соціальних послуг, підтримка сімейних форм виховання та питання повернення українських дітей, які зазнали депортації або тимчасово перебувають за кордоном.

В умовах війни ці теми вже набули особливої актуальності. Перед державою постало завдання забезпечити дієві механізми соціального захисту, що включають як надання основних соціальних послуг, так і психологічну підтримку, адаптацію та реабілітацію дітей, що постраждали внаслідок бойових дій. Сучасна ситуація вимагає розробки нових підходів та вдосконалення існуючих інструментів соціальної політики.

Хоч як би ми не хотіли цього усвідомлювати, кожен неповнолітній громадянин України внаслідок воєнної агресії російської федерації проти України зазнав порушень своїх основних прав, закріплених у Конституції України та нормах міжнародного права, таких як: право на особисте життя та захист від посягання на нього, право на розвиток, здоров'я, турботу, право на відпочинок та на дозвілля, право на освіту і родину. Та це, на жаль, не весь перелік порушених прав. Завдання держави – гарантувати дітям соціальний захист, що включає комплекс державних заходів, спрямованих на забезпечення прав і добробуту дітей, особливо, тих, які перебувають у складних життєвих обставинах [4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій на основі ретельного вивчення вітчизняних та зарубіжних публікацій дає підстави для говорити про повне уявлення про сучасний стан проблеми захисту прав дітей та ролі держави в її вирішенні. Вивченням різних аспектів захисту дітей, а також змістовної сторони діяльності державних і недержавних організацій в цьому напрямку, займалися такі вчені, як О. Безпалько [5], І. Зверєва [6], А. Капська [7], Л. Коваль, Г. Лактіонова [8], Л. Міщик [9], С. Ніколайчук [10], І. Трубавіна [11]. Погоджуємося, що помітний внесок у вивчення цієї теми зробила Ж. Петрочко, яка докладно дослідила світову історію та практику соціально-правового захисту дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах [12]. Дослідженню існуючої системи захисту прав дитини на державному, регіональному та місцевому рівнях, а також діяльності міжнародних організацій, які працюють в цій царині присвячені роботи І. Ковчиної [13], І. Смолюк [14], К. Ігнатенко [15]. Технології реалізації охоронно-захисної функції фахівця з соціальної роботи на державному, регіональному та місцевому рівнях висвітлювали О. Караман [16], І. Пеша [17], З. Кияницею [18], Л. Петушковою [19]. Питання захисту дітей – жертв домашнього насильства вивчала О. Кочемировська [20] та інші дослідники [21].

Метою магістерської роботи є теоретичне обґрунтування і розробка пропозицій щодо удосконалення державної політики у сфері захисту прав дітей та охорони дитинства в умовах військового стану.

Для досягнення зазначеної мети були поставлені такі завдання:

- визначити сутність та основні принципи державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні;
- проаналізувати сучасну систему захисту прав дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування;
- вивчити зарубіжний досвід у розвитку альтернативних форм виховання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки;
- визначити проблемні питання соціального захисту дітей в умовах війни;

- проаналізувати проведення реформування державної системи опіки та надати пропозиції щодо шляхів його удосконалення;
- обґрунтувати необхідність удосконалення законодавства для забезпечення реформування системи інституційного догляду та виховання дітей.

Об’єктом дослідження є державна політика у сфері соціального захисту дітей в Україні в умовах війни з акцентом на практичні аспекти діяльності соціальних служб на місцевому рівні.

Предметом дослідження є механізми реалізації державної політики соціального захисту дітей в умовах воєнного стану, зокрема, на прикладі діяльності Олександрійського міського центру соціальних служб.

Методи дослідження. У роботі було використано методи аналогії та співставлень, конкретизації та аналізу, статистичний метод, системний та структурний аналіз, порівняльний аналіз. Також узагальнення вже опублікованих напрацювань через пошукові сторінки в інтернеті.

Нормативну базу дослідження склали закони України, Конституція України, Конвенція ООН, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, центральних органів виконавчої влади, які регулюють питання з реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, охорони дитинства, публікації вітчизняних і зарубіжних науковців, статистичні дані Міністерства соціальної політики України, звіти Олександрійського міського центру соціальних служб, а також нормативні документи з організації і проведення реформи деінституалізації (ДІ), аналітичні записки.

Практичне значення отриманих результатів полягає в удосконаленні підходів до здійснення захисту прав дітей, упорядкуванні організаційного забезпечення реалізації державної політики соціально-правового захисту дітей на регіональному рівні, запровадженні залучення членів територіальної громади до вирішення питань охорони дитинства як громадських уповноважених з прав дітей, що дозволить сформувати ефективну модель забезпечення потреб кожної дитини та захисту її прав.

Запропоновані у магістерській роботі теоретичні положення, висновки і рекомендації *можуть бути використані:*

— місцевими органами державної влади та органами місцевого самоврядування для розробки пріоритетних напрямів формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав дітей, підходів до удосконалення їх організаційного забезпечення;

— у навчанні за програмами підготовки магістрів державного управління, при розробці та викладанні модулів, пов'язаних з формуванням і реалізацією державної політики у сфері захисту прав дітей в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-4-prava-dytyny?tmpl=component&format=pdf>.
2. Війна в Україні штовхає ціле покоління дітей до краю прірви — ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/war-ukraine-pushes-generation-children-brink-warns-unicef>.
3. На Саміті леді та джентльменів ухвалили декларацію щодо захисту прав дітей. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3905027-na-samiti-ledi-ta-dzentlmeniv-uhvalili-deklaraciju-sodo-zahistu-prav-ditej.html>.
4. Дробязко К. Як захистити права дитини в умовах воєнного стану. Юридична газета. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yak-zahistiti-prava-ditini-v-umovah-voennogo-stanu.html>.
5. Безпалько О. В., Зверєва І. Д., Кияниця З. П. та ін. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навчально-методичний комплекс. За заг. ред. І. Д. Зверєвої, Ж. В. Петрочко. К.: Фенікс, 2007. 528 с.
6. Зверєва І. Д. та ін. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: методичний посібник. К.: Держсоцслужба, 2006. 104 с.
7. Бондаренко Т. В., Гришко А. А., Журавель Т. В., Зверєва І. Д. та ін. Підвищення виховного потенціалу прийомних батьків та батьків-вихователів: навчально-методичний посібник. За заг. ред. І. Д. Зверєвої. К.: Версо 04, 2011. 672 с.
8. Професор Алла Йосипівна Капська: біобібліографічний покажчик / Упоряд. Н. І. Тарасова; ред. Л. В. Савенкова; Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 122 с.

9. Лактіонова Г. М., Петрочко Ж. В., Калініна А. В. та ін. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу: навчально-методичний комплекс. За заг. ред. Г. М. Лактіонової, Ж. В. Петрочко. К.: Науковий світ, 2006. 270 с.

11. Міщик Л. І. Інклюзивна освіта як умова соціалізації дітей-інвалідів у процесі навчання. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2012. № 5. С. 139–142.

12. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю: навчальний посібник. К.: ДЦССМ, 2002. 132 с.

13. Петрочко Ж. Аби розібратися в правах дитини, потрібно насамперед розібратися в її потребах. URL: <https://childrights.org.ua/zhanna-petrochko-yakshho-my-hochemo-rozibratysya-v-pravah-dytyny-nasampered-potribno-rozibratysya-v-yiyi-potrebah/>.

14. Ковчина І. М. Професійна підготовка студентів до соціального захисту населення: проблеми та перспективи. Наукові записки [Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова]. Серія: Педагогічні та історичні науки. 2013. Вип. 109. С. 93–99.

15. Смолюк І. О. Правовий захист сім'ї та дитини в Україні. Проблеми педагогічних технологій: зб. наук. пр. Редкол.: О. Н. Дем'янчук (голова) [та ін.]. Луцьк, 2003. Вип. 1. С. 171–185.

16. Ігнатенко К. Організація процесу створення прийомної сім'ї й підготовки прийомних батьків до виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2011. Вип. 22. С. 56–58.

17. Караман О. Характеристика системи соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми засудженими в пенітенціарних закладах. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2012. Вип. 24. С. 58–62.

18. Пеша І. В., Сопівник І. В., Галайдюк В. В., Кошук О. Б. Соціальна робота з сім'ями, дітьми та молоддю: навчальний посібник. Київ: Компринт, 2023. 449 с.

19. Кияниця З. П., Петрочко Ж. В. Соціальна робота з вразливими сім'ями та дітьми: посіб. у 2-х ч.; Ч. І. Сучасні орієнтири та ключові технології. К.: ОБНОВА КОМПАНІ, 2017. 256 с.

20. Петушкова Л. А. Ненасильницьке спілкування як технологія побудови діалогу працівника соціальної сфери з клієнтом. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 1. С. 64–69.

21. Бондаровська В. М., Кочемировська О. О., Лактіонова Г. М., Онишко Ю. В., Хаар Р., Христова Г. О. Стан системи попередження насильства в сім'ї в Україні: правові, соціальні, психологічні та медичні аспекти / заг. ред. О. Кочемировська. вид-во ФОП Клименко Ю. Я., 2010. 372 с.

22. Ігнатенко К. Соціальний захист дітей в діяльності державних організацій на сході України. Social Work and Education. 2021. Vol. 8, No 3. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/24489>

23. Тertiшник В. Г., Нікітіна-Дуднікова. Захист і охорона дитинства. Українська правнича енциклопедія. за заг. ред. В. М. Тertiшника, Л. Р. Наливайко, А. Є. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ: Алерта, 2023. 320 с.

24. Декларація прав дитини від 20.11.1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

25. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-4-prava-dytyny?tmpl=component&format=pdf>.

26. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-III . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2947-14#Text>.

27. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

28. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України В. Зеленського № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL:: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

29. Ніколайчук С. Захист прав дітей в умовах воєнного стану: проблеми теорії і практики. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 4. С. 94–105.

30. Закон України «Про соціальні послуги» № 2671-VIII від 17 січня 2019 року. URL:: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>.

31. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 07.12.2017 року. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

32. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.

33. Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини (Постанова Кабінету Міністрів України № 866 від 24 вересня 2008 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п#Text>.

34. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL:: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text>.

35. Конвенція ООН про права дитини. *Офіційний переклад надісланий листом* МЗС № 72/14-612-138441 від 16.11.2023. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

36. Гаазька конвенція про захист дітей та співпрацю з питань міжнародного усиновлення 1993 року: Інформаційна брошура. URL: <https://assets.hcch.net/docs/aa0b5604-8ef3-49e0-a4a6-81aee50f3cb9.pdf>

37. «Дитбудинок не виховує, а тільки утримує дитину» — що робити з українськими інтернатами. URL: <https://rubryka.com/article/dytbudynok-ne-vyhovuye/>.

38. Діти і війна в Україні: про становище дітей із сімейних форм виховання та інституційних закладів. URL: https://www.unicef.org/ukraine/media/26731/file/UNICEF_CiAC%20monitoring%20report.pdf

39. Жолнович О. Створюємо умови для бажання жити та повертатися до України. Міністерка соціальної політики України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3746089-oksana-zolnovic-ministerka-socialnoi-politiki.html>.

40. Дорожня карта у сфері забезпечення прав та найкращих інтересів дитини. URL: <https://childrights.org.ua/wp-content/uploads/2024/04/draft.pdf>.

41. Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу (розпорядження Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 526-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-%D1%80#n23>.

42. В Україні створили Координаційний центр із розвитку сімейного виховання та догляду дітей. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://minre.gov.ua/2023/08/28/v-ukrayini-stvoryly-koordynacijnyj-czentr-iz-rozvytku-simejnogo-vyhovannya-ta-doglyadu-ditej/>.

43. “Україна для кожної дитини”: презентовано проект Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-dlia-kozhnoi-dytyny-prezentovano-proekt-stratehii-zabezpechennia-prava-kozhnoi-dytyny-v-ukraini-na-zrostannia-v-simeinomu-otochenni>.

44. Громадська рада при виконавчому комітеті Олександрійської міської ради. URL: https://olexrada.gov.ua/vidkryte-misto/spg/gromadska_rada.html.

45. Олександрія визнана найкращою громадою у сфері соціального захисту ментального здоров'я. URL: <https://olexrada.gov.ua/prestsentr/news/oleksandriya-vyznana-najkrashhoju-gromadoyu-u-sferi-sotsialnogo-zahystu-mentalnogo-zdorov-ya-2.html>.

46. Про зміну найменування Олександрійського міського центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (Рішення Олександрійської міської ради від 29 січня 2021 року №69). URL: https://olexrada.gov.ua/base/project/rada/proekt_r_3376.pdf.

47. Звіт про діяльність Олександрійського міського центру соціальних служб протягом 2023 року. URL: https://olexrada.gov.ua/doc/other/zvit_mcssdm_2023.pdf.

48. Статус дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Дія. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/nadannia-statusu-dytyny-iaka-postrazhdala-vnaslidok-voiennykh-dii-ta-zbroinykh-konfliktiv-3279524a-9782-4d48-ace5-c1428868e365>. Дата звернення: серпень 2024 року.

49. Класифікатор соціальних послуг (наказ Міністерства соціальної політики України № 429 від 23 червня 2020 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0643-20#Text>.

50. «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження» (постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585). URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zabezpechennya-socialnogo-zahistu-ditej-yaki-perebuvayut-u-skladnih-zhittyevih-obstavinah-585-010620>.

51. «Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» (наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді і спорту від 23 вересня 2009 р. №3357). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0966-09#Text>.

52. Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на проектні, будівельно-ремонтні роботи, придбання житла та приміщень для розвитку сімейних та інших форм виховання, наближених до сімейних, підтримку малих групових будинків та забезпечення житлом дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа (постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2024 р. № 1055). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1055-2024-%D0%BF#Text>.

53. Уряд ухвалив низку постанов для забезпечення захисту прав дітей. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/uriad-ukhvalyv-nyzku-postanov-dlia-zabezpechennia-zakhystu-prav-ditei>.

54. Запрацювала нова програма з підготовки прийомних батьків, опікунів, батьків-вихователів, усиновлювачів, патронатних вихователів в Україні. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/zapratsiuvala-nova-prohrama-z-pidhotovky-pryiomnykh-batkiv-opikuniv-batkiv-vykhovateliv-usynovliuvachiv-patronatnykh-vykhovateliv-v-ukraini>.

55. Мінсоцполітики: Спрощуємо усиновлення і влаштування дітей в інші сімейні форми виховання. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsotspolityky-sproshchuiemo-usynovlennia-i-vlashtuvannia-ditei-v-inshi-simeini-formy-vykhovannia>.

56. Організація надання соціальних послуг в умовах воєнного стану. URL: <https://socsprava.com.ua/organizacziya-nadannya-soczialnyh-poslugi-v-umovah-voyennogo-stanu/>.

57. «Порядок взаємодії центрів соціальних служб і служб у справах дітей у процесі встановлення опіки, піклування, створення та забезпечення діяльності прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу» (Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту від 25 вересня 2009 року N 3385). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE16988?an=13>.

58. Соціальні універсальні послуги в Польщі. URL: <https://referatss.com.ua/work/socialni-universalni-poslugi-v-polshhi/>.

59. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/1/12.pdf>.

60. Фостерна сім'я у Великобританії: основні засади діяльності. Освіта і управління. 2002. № 1. С. 163–170.

ДОДАТКИ